

Kinderen houden van lezen!

Fictieonderwijs onder de loep

De Educatieve Faculteit Amsterdam (Efa) stelt als eindexameneis dat studenten een onderzoek doen dat op de een of andere wijze verband houdt met het vak waarin men gaat lesgeven, in ons geval Nederlands. Mijn studiegenoot Corina van Baar-de Groot en ik wilden wel eens weten welke plaats het lezen inneemt binnen de lessen Nederlands in het voortgezet onderwijs, met name in de onderbouw. Wij kregen door gesprekken met verschillende docenten Nederlands namelijk het idee dat de verschillen tussen de scholen groot zouden kunnen zijn. Bovendien wilden wij nagaan welke projecten op het gebied van leesbevordering werden uitgevoerd en of deze projecten hun doel bereikten. Wij hielden een enquête onder 122 leerlingen in de eerste en tweede klassen, van vmbo tot en met vwo. Aan hen stelden wij onder andere de vraag of zij van lezen hielden. Maar liefst 57% van de leerlingen kwamen met een positief antwoord, terwijl ook 42% aangaf wel een beetje van lezen te houden. Dan blijft er dus slechts 9% over – dit zijn de boekenhaters. Een verheugende score zou je zeggen, maar het leesplezier neemt in de loop der jaren wel af. Hoe komt dit, en belangrijker: hoe voorkomen we dit?

Petra Gazendam-
Brakenhoff

Praten over boeken

Tijdens een stageperiode vernam ik dat de leerlingen in havo-2 de opdracht hadden gekregen het boek *Weg van de zon* van Lydia Rood te lezen. De leerkracht had dit boek zelf niet gelezen en was dit ook (nog) niet van plan. Ik vroeg of ik dit boek met de klas mocht behandelen op een wijze zoals ik dit op de lerarenopleiding had

geleerd – ongeveer de methode van Aidan Chambers zoals beschreven in het vorige nummer van *Tsjip/Letteren*. Voor de behandeling haalde ik informatie over de schrijfster uit *Schrijfwijzer*; *Schrijver gezocht*; *Encyclopedie voor jeugdliteratuur* en *Lexicon jeugdliteratuur*. Ik haalde recensies over het boek van internet: recensies uit *De Standaard* en *De Limburger*. Uit *Het*

Parool haalde ik een interview met Lydia Rood door Peter van Brummelen. Ik maakte zelf ook een analyse van het boek. Dit alles lijkt heel wat, maar kost toch niet veel tijd.

Mijn doel was om de leerlingen wat meer bekend te maken met de verschillende manieren waarop je een boek kunt analyseren. Een paar dagen voor ik deze les moest geven, vernam ik van de leerkracht dat de klas het boek maar een ‘stom boek’ bleek te vinden. Ik besloot direct te analyseren waarom de leerlingen tot deze conclusie kwamen – wat kon de oorzaak zijn van deze unanieme neersabeling van wat mij toch een goed boek leek? De knelpunten konden zijn dat het boek drie verhaallijnen, veel flashbacks en veel namen bevat. Waarschijnlijk was het boek meer geschikt voor een derde klas en het betrof hier een tweede klas havo aan het begin van het leerjaar. De leerkracht vertelde dat ze het boek had gekozen omdat het ‘immers in het pakket “Lijsters” voor tweedejaarsleerlingen zat.’

Tijdens de les had ik een vragenlijst bij de hand, maar ik had me al voorgenomen deze niet al te strak te hanteren. Jammer was dat het begin van de les verloren ging in ‘boegeroep’ over het boek: ‘Stom dit en stom dat, moeilijk, lastig, saai.’

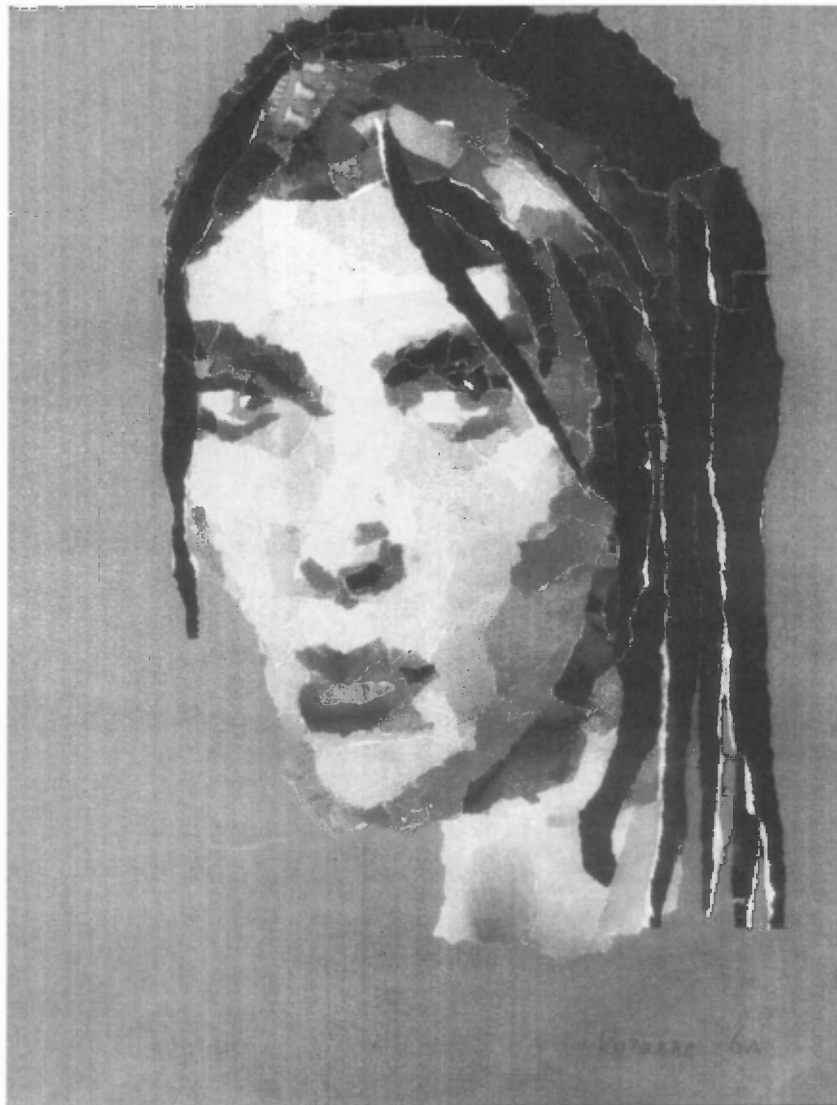
Heel bewust hield ik mijn eigen mening zo lang mogelijk voor mezelf. Ik wilde niet dat ze door mijn mening

beïnvloed zouden worden maar door middel van praten wilde ik ze zelf tot een wat genuanceerder beeld laten komen.

In de loop van het klassengesprek bleek dat ze zich goed konden verplaatsen in de hoofdpersonen. Zeer goed werd opgemerkt dat het einde een zwakheid vertoonde, dat er een beetje een draai aan was gegeven en het niet meer helemaal geloofwaardig was. Ze konden er nu al heel wat levendiger over praten dan in het begin van de les en de leerlingen luisterden ook naar elkaar.

Ik vroeg ze of ze het een realistisch verhaal vonden. Dat vonden ze wel. Dat een zestienjarige een rijbewijs mag halen in de Verenigde Staten, bezorgde menig leerling een steek van jaloezie. Ik liet ze een echte kaart van Los Angeles zien. Het effect hiervan was geweldig en ook voor mij volkomen onverwacht. Je kon een speld horen vallen, zo interessant vonden ze dat. Alsof ze zich nu pas realiseerden dat deze stad echt bestaat en dat ik zelfs de straat kon aanwijzen die als een rode draad door het verhaal liep en de wijken waar de hoofdpersonen woonden. Het gesprek, dat een beetje was ingezakt, kwam hierna ook weer lekker op gang. Wat het helemaal de moeite waard maakte, was het antwoord op de slotvraag: heeft het boek tot nadenken aanzet?

Een meisje antwoordde dat ze inzag dat je familie toch het allerbelangrijkste is, een flink besluit voor een boek dat aanvankelijk alleen maar een 'stom' boek werd gevonden. Hét bewijs dat je zo'n boek niet moet behandelen door leerlingen alleen maar een technisch vragenlijstje te laten invullen – je moet ze op weg helpen. De leerlingen gaven ook aan dat het ze had geholpen als ook van tevoren geleerd hadden om te gaan met meerdere verhaallijnen en het gebruik van flashbacks.

Opdracht: Maak een zelfportret van papiersnippers / Rozanne de Bruijne

De enthousiaste docent

Uit gesprekken met tientallen docenten bleek dat veel docenten ervan uitgaan dat leerlingen toch niet lezen en dat je ze op geen enkele manier aan het lezen kunt krijgen. We hielden een kleine enquête onder docenten Nederlands van verschillende scholen en kwamen erachter dat de meeste docenten vrijwel niets doen aan het stimuleren van het lezen. Meestal krijgen de leerlingen opdracht zo'n drie boeken

per jaar te lezen en daar een leesverslag van te maken. Men is van mening dat er veel wordt gefraudeerd door verslagen van internet te halen bijvoorbeeld. Als men erachter komt dat er inderdaad sprake is van een niet zelfgemaakt verslag, dan wordt dit vaak afgestraft door een één uit te delen en daarmee is de kous af. Het nakijken van de leesverslagen wordt als een plaag ervaren en niet zelden volstaat men met het afvinken zonder na te kij-

ken. Nog maar zelden wordt gewerkt met verwerkingsopdrachten in plaats van het maken van een samenvatting. Dit is jammer, want ons gebleken dat juist verwerkingsopdrachten fraude tegengaan en zowel door de leerlingen als docenten als stimulerend worden ervaren. Voorbeelden van dergelijke opdrachten: zoek drie gedichten bij het verhaal en geef aan waarom je voor deze gedichten gekozen hebt; verander een open einde in een gesloten einde of andersom; laat de hoofdpersonen met elkaar corresponderen in drie brieven van minimaal een A4-tje, enzovoorts.

Voorlezen wordt door veel docenten gezien als een beloning voor hard werken of om een lekker sfeertje te bouwen voor de vakantie. De leerlingen mogen vaak kiezen wat er wordt voorgelezen en zij kiezen dan vaak voor boeken die zij toch al lezen waardoor de kennis over de schat aan goede jeugdliteratuur die bestaat vaak verbor-gen blijft op een geheime plek. Uit diverse onderzoeken blijkt dat het belang van voorlezen vaak zwaar wordt onderschat. Voorlezen kan leerlingen motiveren voor een bepaald boek te kiezen en bovendien is het mogelijk het niveau door voorlezen hoger op te brengen. Door iets boven het niveau van de leerlingen voor te lezen, kun je bereiken dat de leerlingen meer literaire hoogstandjes aankunnen zoals meerdere verhaallijnen, wisselende perspectieven en flashbacks. Bovendien kun je door middel van dit praktisch werken deze begrippen veel beter uitleggen dan door alleen de schoolmethode te gebruiken. Zo viel ons op dat leerlingen in de praktijk bijvoorbeeld heel weinig uit de voeten konden met beoordelingswoorden.

Eigen niveau

Niet overal is gelukkig het leesonderwijs ingeslagen. Naar aanleiding van

een zeer positief krantenartikel over het leesproject 'Bazar' voor het vmbo besloten we zelf eens een kijkje te gaan nemen. We bezochten het *Noordzee College* in Haarlem en zagen nu met eigen ogen dat de leerlingen geconcentreerd zaten te lezen. Wij observeerden een tweede klas. We interviewden ook een paar kinderen en zij bleken beter over boeken te kunnen vertellen dan menig havo-leerling!

Eigenlijk bestaat de kern van 'Bazar' eruit dat je de leerlingen wegwijs maakt in boekenland: hoe vind ik een boek dat bij mij en mijn leeftijd past? Dat dit belangrijk is bleek ons ook toen wij als invalkracht terechtkwamen bij onder andere tweede klassen vwo. Tot onze teleurstelling bleek dat de leerlingen steeds maar weer kwamen met boeken van een laag niveau. Uit een klassengesprek bleek dat ze eigenlijk alleen maar kinderboeken kenden of boeken die veel publiciteit hadden gekregen zoals Tolkiens *In de ban van de ring*. Wij gaven ze tot hun grote ongenoegen een verplichte leeslijst mee. Uit die lijst mochten ze vrij kiezen. Na hun aanvankelijke weersin draaiden de leerlingen om als een blad aan de boom. Ze waren verheugd te bemerken dat er boeken bestonden die echt voor hun leeftijd waren bedoeld en nu vroegen ze zich af hoe het kwam dat ze nooit eerder van deze boeken hadden gehoord! Er sloeg een ware golf van leeshonger door de klas en ervaringen werden enthousiast uitgewisseld.

Het belang van lezen

Regelmatig maken leerlingen een fout van het type: 'Hij zij dat hij het wel zou redden.' Speciale leerproblemen daar-gelaten vallen deze leerlingen als niet-lezers door de mand. Zo'n zin kom je namelijk zelden tegen bij de ondertiteling van tv-series, noch in uittreksels. Lezen is belangrijk voor het woord-

beeld en het op een natuurlijke wijze uitbreiden van de woordenschat. We hebben het effect bestudeerd van de gangbare methode om leerlingen rijtjes woorden inclusief de betekenis aan te leren. Na een paar maanden bleken de leerlingen geen zin te kunnen maken met de woorden, noch een verkeerd gebruik van het woord te herkennen. 'Deze bank zit nors' werd zonder voorbehoud door de hele klas goedgekeurd, terwijl ze een paar maanden daarvoor nog een negen of een tien hadden behaald bij een overhoring van die woorden en hun betekenis, dus ook met het woord 'nors'.

Bovendien bieden boeken kennis van de wereld om je heen en van andere culturen. Verhalen kunnen een probleemoplossende of verhelderende rol spelen. Veel lezen kan je helpen je eigen mening beter te verwoorden. Of, om met Rudy Kousbroek te spreken: 'De kwaliteit van een middelbare school is af te meten aan de leesgewoonten die iemand er ontwikkelt, een ontsluiting van de tuin der lusten, het vinden van het knopje van het licht. Maar de wereld lijkt meer en meer in handen van mensen die er nooit in zijn geslaagd dat knopje te vinden.'

Petra Gazendam-Brakenhoff is afgestudeerd aan de Educatieve Faculteit Amsterdam als tweedegraads docent Nederlands. Ze zet haar studie voort aan de Vrije Universiteit te Amsterdam (moderne letterkunde). Ten tijde van het artikel was zij werkzaam als docent Nederlands op het Jac. P. Thijssen College te Castricum als invalkracht. ■